

סימן כג

הגיגות ל"ג בעומר לילדים קטנים בערב ל"ג בעומר

שאלה:

ביישובנו חוגגים את ל"ג בעומר, כבכול קהילות ישראל, במדורות גדולות של עצים שאספו הילדים בהתלהבות לכבוד היום. כל הילדים, גדולים וקטנים, מתרגשים ומחכים ליום זה. אלא שבעקבות שעון הקיץ, צאת הכוכבים חל בשעה מאוחרת מאוד לילדים הקטנים שישנים בד"כ בשעה זו.

נשאלה השאלה – האם מותר להקדים ולציין את היום במדורות, שירים וכלי נגינה, ביום ל"ב לעומר, כשעתיים לפני החשכה, או שמא חובה להמתין עד לצאת הכוכבים כדי שלא להפר את מנהגי אבלות הספירה?

תשובה:

א. ממתני מתחילה השמחה
בל"ג בעומר?

בשו"ע לא הוזכרו מנהגי שמחה מיוחדים לל"ג בעומר כלל, ורק מצוין (באו"ח סי' תצ"ג, סע' א-ב) שביום ל"ד לאחר נץ-החמה פוסקים מנהגי האבלות שנוהגים בימי הספירה.

לעומתו הרמ"א כתב (שם סעיף ב'): "ובמדינות אלו אין נוהגין כדבריו, אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון. ואין להסתפר עד

ל"ג בעצמו ולא מבערב".

מדבריו למדנו שיש עניין שמחה ביום ל"ג בעומר ואעפ"כ האבלות פוסקת רק ביום ל"ג (בתשובה אחרת ביארנו מהו עניינה של אותה השמחה).

והגר"א בביאורו לשו"ע (שם ד"ה ובמדינות) כתב שהרמ"א ס"ל כהטור שהיתה לו מסורת שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה. וכן כתב במ"ב (שם ס"ק ח'). ואכן בחידושי המאירי ליבמות (דף ס"ב ע"ב) כתב במפורש: "וקבלה ביד הגאונים שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה, ונוהגים מתוך כך שלא להתענות בו, וכן נוהגים מתוך כך שלא לישא אישה מפסח עד אותו זמן".

אלא שאם נדקדק בדברי הרמ"א ניווכח שאף לדעתו ליל ל"ג בעומר אינו זמן שמחה, שהרי במפורש כתב שרק ביום ל"ג בעומר פוסקים מנהגי האבלות מדין מקצת היום ככולו. וכך נראה בדבריו (שם) שכתב: "מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב" – משמע שכשם שהיתר התספורת מתחיל רק ביום, כך המנהג להרבות בו שמחה מתחיל רק ביום.

אלא שאז קשה על מנהג העולם הנוהגים לחגוג כבר מבערב, ובייחוד בציונו של רשב"י במירון חוגגים בשירה ובכלי זמר

החל מהלילה (ומתוך כך כל קהילות ישראל נהגו לחגוג בלילה) ומנין המקור להיתר זה?

ב. יישוב מנהג העולם החוגגים מליל ל"ג בעומר

ואמנם המ"ב (שם ס"ק י"א) הביא בשם אחרונים (מעדני יו"ט ואליהו רבה) שמקילים להסתפר כבר מבערב, אך הביא בשם הא"ר שלענין נישואין לא ראה שמקילין כי אם ביום.

אולם המעיין ב'מור וקציעה' ליעב"ץ (שם) ייווכח שלדעתו אף הרמ"א התיר להסתפר כבר מבערב, ומה שכתב הרמ"א "ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב" הכוונה, שצריך להמתין עד צאת הכוכבים, ואין להסתפר בערב ל"ג בעומר מבעוד יום. (והכינוי "מבערב" משמעותו היום הקודם, כשם שיום ו' נקרא "ערב שבת").

ראיה לדברי היעב"ץ ניתן להביא מהשוואת לשון השו"ע עם לשון הרמ"א. השו"ע כתב (שם ס"ב): "ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר", ואילו הרמ"א כתב (שם): "ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב" דמשמע עד כניסת ל"ג בעומר (דהיינו צה"כ) ולא בסמוך לו המכונה "ערב".

זאת ועוד. ב'דרכי משה' (שם אות א'), מביא הרמ"א מקור לדבריו בשם המהרי"ל, ומדברי המהרי"ל (דיני הימים שבין פסח לעצרת עמ' קנ"ז סי' ח' הוצאת מכון ירושלים) משמע כהבנת היעב"ץ. וז"ל המהרי"ל (שם): "ל"ג בעומר לעולם הוא י"ח באייר... אמר המר"י סג"ל אע"ג

דאיתא בגמרא דתלמידי ר"ע מתו מן פסח עד עצרת, מכל מקום עושין ביום ל"ג בעומר יום שמחה, משום דמתו רק הימים שאומרים בהן תחינה בשבעה שבועות העומר, וכל יום שאין אומרים תחינה לא מתו, והשתא דל מן המ"ט יום של הספירה, ז' ימי החג, וג' ימים דחל בהן ר"ח, שנים לאייר ואחד לסיון, וז' שבתות - פשו להו ל"ב. נמצא דלא מתו רק ל"ב ימים, לכן כשכלו אותן ל"ב ימים שמתו עושין למחרתם שמחה לזכר". הרי מפורש בדבריו שכשכלים ל"ב יום לעומר עושין למחרתן, דהיינו בכניסת ל"ג לעומר, שמחה לזכר סיום הפורענות. מכאן ראייה לשיטת היעב"ץ, בניגוד לדברי המ"ב שהחמיר (שם ס"ק י"א).

ונראה שזהו המקור למנהג העולם החוגגים בשירה וכלי זמר החל מליל ל"ג בעומר, ופוק חזי מאי עמא דבר.

ולפי היעב"ץ מובן ג"כ מקור מנהג בני אשכנז, היוצאים ביד רמ"א, לערוך חתונות בליל ל"ג בעומר. ואף שהמ"ב (שם) החמיר בשם הפמ"ג (א"א ס"ק ג') ואסר לערוך חתונות בליל ל"ג בעומר, מ"מ בדברים שיסודם במנהג הלכה כדברי המקל, ולכן למקלים לערוך חתונות בליל ל"ג בעומר יש על מה לסמוך.

ג. האם מותר להקדים את השמחה לערב ל"ג בעומר?

על דבריו של הרמ"א שכתב (שם) שביום ל"ג בעומר אין אומרים תחנון כתב המ"ב (שם ס"ק ט') שגם במנחה של ל"ב בעומר אין אומרים תחנון, כדין ערב שבת וערב יו"ט שלא אומרים תחנון במנחה שלפניו.

המהרי"ל (שהובאו לעיל) שהמנהג להתאבל חל רק בימים שאין אומרים בהם תחנון שהם ל"ב ימים בלבד. אלא שלעומת המהרי"ל שכתב עפ"י חשבון זה "לכן כשכלו אותן ל"ב ימים שמתו עושין למחרתן שמחה לזכר" (שם) ולכן לשיטתו עושים יום שמחה רק ביום ל"ג, ולא קודם לכן, מנהג צרפת ופרובינצא המובא בספר המנהיג, לסיים את האבלות ביום ל"ב לעומר, מדין "מקצת היום ככולו", ולכן התירו לכנוס ולהינשא כבר בל"ב לעומר. מדברי 'המנהיג' ניתן למצוא סמך להתיר נגינה בכלי נגינה ביום ל"ב סמוך לל"ג לצורך ילדים קטנים. ועוד, ישנה מחלוקת בגמ' בברכות (דף כ"ו ע"א) ממתני מתחילה תפילת ערבית: "תפילת המנחה עד הערב (רש"י: עד חשכה) ר' יהודה אומר עד פלג המנחה. והגמ' (שם כ"ז ע"א) הסיקה: "השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד", וכן פסק השו"ע (או"ח סי' רל"ג ס"א). ולמרות שאם פוסקים כר' יהודה הצריך השו"ע (שם) להתפלל מנחה עד פלג המנחה (כר"י) מ"מ בדיעבד כתב, שאף אם התפלל מנחה לאחר פלג המנחה יכול להתפלל ערבית ג"כ אחר פלג המנחה לפני צה"כ. ולכן במקרה דנן שמדובר בילדים קטנים שבלאו הכי לא מתפללים מנחה וערבית, אפשר להקל להם כדעת ר' יהודה ולומר שהלילה מתחיל משעת פלג המנחה. ואף שבספירת העומר כתב השו"ע (סי' תפ"ט ס"ב) שהמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות, מ"מ על ילדים קטנים אין להחמיר חומרה זו. (ועיין

אמנם מקור הרמ"א הוא המהרי"ל שכתב (שם): "ובשחרית אין אומרים תחינה" ומשמע שבמנחה של ל"ב אומרים תחנון, אך המ"ב הקל כה'באר היטב' (שם ס"ק ה') בשם ה'מעדני יו"ט' וה'חק יעקב'. והוסיף ה'חק יעקב' (שם ס"ק ו'): "אבל לאותן הנוהגים שלא לומר תחינה מבערב ה"ה דמותר להסתפר דהא בהא תליא וכה"ג כתב ה'מעדני יו"ט". רואים שה'חק יעקב' סובר שמכיוון שמרבים ביום ל"ג בעומר בשמחה א"כ הוי כמעין יו"ט ושבת שאין אומרים בהם תחנון במנחה שלפניהם, כי שמחת שבת ויו"ט חופפת גם על כניסתם טרם צה"כ, וה"ה לערב ל"ג בעומר. וע"כ התיר אף להסתפר ביום ל"ב לעומר סמוך לליל ל"ג בעומר מדין ערב יו"ט. ולכאורה נראה שלשיטתו, כשם שמותר להסתפר בערב ל"ג בעומר מבעוד יום, כך גם היה מותר לנגן בכלי נגינה מבעוד יום. אלא שיש לחלק, דתספורת אדם מסתפר לכבוד יום השמחה שהוא ל"ג בעומר וע"כ התירו להתכונן לצורך יום השמחה, משא"כ כלי נגינה שלכאורה אין להתיר אלא בצאת הכוכבים ממש. אולם המעיין בספר המנהיג (הלכות ארוסין סוס"י ק"ו) לראב"ן הירחי, ייווכח שהתיר להינשא החל מל"ב בעומר. וז"ל: "ואין מנהג לכנוס בין פסח לעצרת, ולא מפני שאיסור יש בדבר אלא למנהג אבילות על מה שאירע שבאותו הפרק מתו י"ב אלף זוגות תלמידים לר"ע על שלא נהגו כבוד זה לזה... ואך מנהג בצרפת ופרובינצא לכנוס מל"ב לעומר ואילך". עיי"ש. ונראה שמנהגם בנוי על דברי

ל"ב בעומר לאחר מקצת היום.
 ג. אפשר להחשיב את זמן פלג המנחה ואילך כלילה לכל דבר, ואם כן בפועל כבר חל ל"ג בעומר באותה שעה.
 ד. דעת הרמב"ם שאבלות הספירה איננה הלכה פסוקה אלא מנהג, ולכן הוא לא הביא מנהג זה בהלכותיו, והרדב"ז (שם) ביאר שמנהג זה נדחה במקום הצורך. ומכיוון שהקדמת ההילולא נעשית לשם חינוך הטף ובהוספת רגשי קודש כלפי רשב"י וחבריו, נראה ודאי שניתן להקל בעניין ולהתחיל את המדורות של הקטנים מבעוד יום.

ד. לסיכום:

ניתן להקדים את חגיגות ל"ג בעומר עבור ילדי הגן הקטנים שאינם ערים בשעת הלילה, ולערוך מדורה המלווה בשירה ונגינה בכלי נגינה, בערב ל"ג בעומר מבעוד יום, החל מזמן פלג המנחה ואילך. ואף גדול יכול לנגן בכלי נגינה לשם השמחה למטרת חינוך וחוויות קודש אלו.

ביאור הלכה (שם ד"ה מבעו"י) שהביא אחרונים הסוברים שאף לגדולים ניתן בזמן הזה לספור מפלג המנחה ואילך עיי"ש).

ויש לצרף לכך את דברי שו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרפ"ז) דכתב דכיוון דמנהגי הספירה אינם אלא מנהג "אתי מנהג ומבטל מנהג בטעמא כל דהו". וכיוון שבמקרה דידן ישנו צורך להקדים את ההילולא עבור הילדים הקטנים מפאת השעה המאוחרת של צה"כ, נראה שבהסתמך על כל הנ"ל ניתן להקל. [ואף שניתן לדחות את חגיגות ההילולא למחר אחה"צ ביום ל"ג בעומר, אין זה תמיד מעשי, ובפרט שהגדולים מתחילים מהלילה ואחיהם הקטנים רוצים ג"כ להיות כמותם...] והוי ספק ספקא לקולא:

- א. שמא הלכה כ'חק יעקב' הסובר ששמחת ל"ג בעומר חופפת גם על ל"ב בעומר מן המנחה ואילך.
- ב. שמא הלכה כבעל 'המנהיג' שכתב שמלכתחילה תקנת האבל מסתיימת ביום